

סימן טז

שליח שקיבלהחזר מע"מ

ראשי פרקים

א. שותף שקיבל הנחה

ב. בקשת השותף או אמירת המוכסים

ג. מעבר לשעור חלק השותף

ד. מתעסק בשביל כולם

ה. שני הסברים בדעת רבינו שמחה

ו. בני"ל, בשליח

ראובן ושמעון קנו בשותפות מתנה ללוי - כלי מכסף. את הקניה ביצע ראובן. הוא זה שהלך לברר בחנויות, סיכם את המחיר וביצע את הקניה בפועל. לאחר כשבוע מהקניה, ולאחר ששמעון כבר שילם לו את חלקו, נזכר ראובן שהיות והוא תושב חוץ הוא יכול לקבל החזר מע"מ ע"י רישום הקניה על-שמו ויציאה מחוץ לגבולות המדינה עם הכלי. ראובן חזר לחנות ורשם את הקניה על-שמו, יצא לאחר זמן מגבולות המדינה עם כלי אחר מכסף (כיון שהכלי כבר ניתן ללוי), וקיבל החזר מע"מ. שאלת ראובן - האם עליו להתחלק עם שמעון בהחזר המע"מ, או כיון שהחזר המע"מ ניתן לתושבי חו"ל, ושמעון אינו תושב חו"ל, החזר המע"מ שייך לו לבדו, אף שהקניה היתה לצורך שניהם. עוד טוען ראובן שהוא נטל על עצמו את כל מלאכת החזר המע"מ, כולל סיכון כלי מכסף אחר (בגניבה ואבידה), כשהדבר היה לאחר שכבר הושלמה פעולת הקניה, וע"כ הוא זה שזכאי להחזר שקיבל עבור המע"מ.

א. שותף שקיבל הנחה

הרא"ש בפ"י דב"ק הכ"ה, כתב וז"ל:

"תוספתא: שותפין שמחלו להן מוכסין, מחלו לאמצע. ואם אמרו משום פלוני מחלנו, מה שמחלו, מחלו לו. רבינו שמחה ז"ל הקשה, מאי קמ"ל ברישא, פשיטא כיון שמחלו להם, מחלו לאמצע. ופירש, שותפין שביקש אחד מהן למחול לו, מה שמחלו לאמצע כאילו היה שלוחם.

ואם אמרו בשביל פלוני מחלנו, פירוש, שמעצמם אמרו כך בלא שום פיוס, שלא בקשם על ככה, מחלו לו. וכתב זקני רבינו קלונימוס ז"ל, היה השר מוחל לו חלקו במס בבקשתו והיה נותנו לקהל, כסבור הייתי שמדת חסידות היה נוהג, ורואה אני שמידת הדין הוא. ומיהו יש לדחות, דרישא מיירי שבקש מהם למחול בסתם, אע"פ שלא היה שם אלא הוא, מחלו לאמצע כיון שמחלו סתם. אבל אם פירשו בשביל פלוני, מחלו לו. ומיהו מסתבר כקמייתא, דגם זה אין חידוש אם בקש סתם ומחלו בסתם, דמחלו לאמצע."

ומקור דברי הרא"ש מהתוספתא בב"מ ח"ט, הביאה הרי"ף בב"ק (מב,ב בעמוה"ר) והמרדכי (ב"ק ס"י קעז). בדברי התוספתא יש שני פירושים שהנפקות ביניהם - שותף שביקש ממוכסים שימחלו לו או אפילו ביקש שימחלו מבלי להזכיר את עצמו, והמוכסים שמחלו אמרו שמוחלים הם בשבילו (בשביל המבקש). לפי פירוש רבינו שמחה, כיון שמחילת המכס היתה עקב בקשתו של השותף ולא יוזמה של המוכסים - המחילה הינה לאמצע, דהיינו שיש לחלק את המחילה בין כל השותפים. לדעת רבינו שמחה החילוק בין הרישא לסיפא - דברישא היתה בקשה של השותף, וע"כ המחילה לאמצע, משא"כ בסיפא היתה זו יוזמה של המוכסים שאמרו שמוחלים את המכס עבור פלוני, וע"כ הריוח ממחילת המכס שייכת לפלוני. שאם לא נפרש כן, מה חידשה הרישא, הרי כיון שמחלו בסתם, פשיטא שמחלו לאמצע. אך הרא"ש מביא אפשרות דחיה (ועיין במרדכי הנ"ל שדחיה זו הינה מדברי המהר"מ), דרישא מיירי שלא ביקש שימחלו עבורו אלא סתם ביקש שימחלו, ולא אמרו המוכסים שמוחלים עבורו אלא מחלו סתם, אע"פ שלא היה שם אלא השותף שביקש שימחלו, לא אמרינן שמחלו עבורו אלא המחילה לאמצע. משא"כ אם אמרו המוכסים שמוחלים עבור פלוני, אף שהיה זה לאחר בקשת השותף, כיון שאמרו המוכסים שמוחלים עבור פלוני, זכה פלוני במחילת המכס.

דעת הרא"ש כדעת רבינו שמחה, וע"כ כל היכא שביקש השותף שימחלו, בין אם ביקש שימחלו עבורו או ביקש שימחלו "סתם", אפילו אמרו המוכסים שמוחלים עבורו, כיון שהמחילה היתה בעקבות בקשת השותף, והשותף הינו שליח של כל השותפים לבקשת המחילה, המחילה לאמצע. והמחילה לשותף לבדו הינה רק כשהתמלאו שני תנאים - שהמחילה היתה ביוזמת המוכסים, ושאמרו במפורש שמוחלים עבור פלוני. ואילו דעת המרדכי כדעת המהר"מ - כדי שיזכה השותף במחילה ולא תהיה המחילה לאמצע, מספיק אם אמרו המוכסים שהם מוחלים לפלוני, אף שאמרו זאת לאחר בקשה של השותף, מ"מ זכה פלוני במחילת המכס.

ב. בקשת השותף או אמירת המוכסים

ויש להסתפק בדעת המהר"מ, מה יהיה הדין כאשר ביקש השותף שימחלו עבורו, והמוכסים לא אמרו שמוחלים עבורו אלא מחלו סתם, האם בכהאי גוונא אמרינן דמסתמא מחלו המוכסים ע"פ בקשתו, דהיינו עבור המבקש, או דאזלינן אחר דברי המוכסין, וכדמשמעות דברי התוספתא, וכיון שמחלו סתם, מחלו לאמצע, כיון שלא אמרו משום פלוני. ומדברי המרדכי הנ"ל נראה דהכל תלוי באמירת המוכסין, ולמעשה כך משמע מדברי התוספתא לפי פירוש המהר"מ, דהכל תלוי בדעת המוכסין ואמירתם. אך המעין במרדכי יראה דאפשר שהסברא שונה, וז"ל המרדכי:

"ודקדק רבינו שמחה, רישא היכי מיירי, אילימא דמחלו סתמא, פשיטא דמה שמחלו מחלו לאמצע, אלא מיירי שביקש אחד מן השותפין שימחלו לו וע"י בקשתו מחלו לו ואפילו הכי מחול לאמצע, דאין שותף חולק

שלא לדעת חבירו ודרך השותפין לטרוח בשביל חבריהם ... וכתב ר"מ,
נראה לי דיש לדחות, דרישא איירי שביקש מהם למחול סתם ... אבל
אם אמרו בשביל פלוני מחלנו אפילו ע"י בקשתו, מה שמחלו מחול
לו."

ובפלפולא חריפתא על הרא"ש הנ"ל (ס"ק ל), כתב וז"ל:

"הכי גרסינן במרדכי: בשביל פלוני, אפילו ע"י בקשתו, מה שמחלו
מחלו לו. ע"י בקשתו, פירוש, שבקש שימחלו לו, ובכי הא שותף
חולק."

הפלפולא חריפתא לומד בדעת המהר"מ, שבניגוד לדעת רבינו שמחה שאין השותף יכול
לחלוק שלא לדעת חבירו, בכגון זה סובר המהר"מ שיכול לחלוק. וא"כ זכותו לקבלת
מחילת המכס הינה מכח העובדה שחלק שלא לדעת שותפו והוציא את עצמו לענין זה
מהשותפות, ע"כ הכל מכח בקשתו של השותף שחלק לעצמו, ואין נפק"מ אם המוכסים
אומרים שמחלו בשביל פלוני או שמחלו סתם, דכיון שחלק, זכה במחילת המכס. וכן
נראה לכאורה מהמשך דברי המרדכי, עיי"ש.

והנה בנדו"ד שהמע"מ מוחזר רק לתושבי חו"ל והקנייה נרשמה ע"ש ראובן, הו"ל
כאילו אמרו המוכסים שמוחלים לראובן בלבד, וכיון דהוי ע"פ בקשת ראובן, באנו
למחלוקת המהר"מ ורבינו שמחה, דלדעת רבינו שמחה כיון דהוי ע"י בקשה, הרי
ראובן שליח של כל השותפים וזכו כולם, משא"כ לדעת המהר"מ הוי לכאורה שלו
בלבד. [ועיי' במהרשד"ם (חחו"מ סי' יא) שהביא דהלכה כרבינו שמחה, וכן פסק
ברבינו ירוחם נתיב כז. ועיי' במהרשד"ם שם דהמהר"מ לא פליג אלא כשיודעים אנו
שביקש השותף מהמוכסים שימחלו עבורו, אבל כשביקש סתם, גם מהר"מ מודה.]

ג. מעבר לשעור חלק השותף

אך גם לדעת המהר"מ אין ראובן זוכה במע"מ אלא בכדי שיעור חלקו בשותפות.
דהנה רבינו יהונתן (מובא בשטמ"ק קטז, ב ד"ה תוספתא), וז"ל:

"... ואם אמרו משום פלוני מחלנו, מה שמחלו מחלו לו, כלומר חלקו
מחול ואינו נותן כלל במכס אם המחילה גדולה כשעור חלקו."

הרי שבכל ענין אם מחלו המוכסים יותר מחלקו, היתר מחלקו מתחלק בין כל
השותפים אף באופן שמה שמחלו מחלו לו. והוא הדין אם מחלו על כל המכס, אף אם
הדבר היה באופן שלדברי התוספתא מחלו לשותף (לכל מר כדאית ליה), הרי שמה
שמחלו זכו כולם, וכל הנפקות הינה כשמחלו עד כדי שעור חלקו.

לפי"ז בנידון דידן, אף אם נאמר דכיון שראובן תושב חוץ והקנייה נרשמה
על-שמו, הרי זה כאילו אמרו המוכסים שמוחלים לראובן בלבד, ואף שראובן ביקש
שימחלו לו, ולדעת המהר"מ בכהאי גוונא זכה לעצמו, מ"מ אינו יכול לזכות במע"מ
ביותר מחלקו, וביותר מחלקו זכה שמעון. וכיון שהחזר היה על כל הסכום, זכה
גם שמעון בחלקו.

וכדברי רבינו יונתן נמצא גם בדברי הרא"ש בתשי' (עג, יג). הרא"ש דן בשני
שותפין (ראובן ושמעון) שלו מאחד (לוי), ונכתב מפורש בשטר שדינם כערבים
קבלנים, ומחל המלוה לאחד משותפין, ותובעים יורשי המלוה את השותף האחר,

וטוענים דאף שמחל לשותף אחד, לא היה בדעתו למחול לשותף האחר. והשיב הרא"ש, דכיון שמחל לאחד מהשותפים כל דין שיש לו מאותו השטר, כל החוב מחול, דכיון דיכול לגבות כל החוב מאיזה מהם שירצה, כשמחל לו כל דין שיש בידו מאותו השטר, היינו כל החוב:

"ומה שמחול לו הוא מחול גם לשמעון, ואין לוי יכול לומר לראובן מחלתי שלא לגבות ממנו אבל ממך אני רוצה לגבות שלא מחלתי לך, זו אינה טענה, דשותפין היו בחוב זה ומה שמחל לאחד מן השותפין הוא מחול לכל השותפין, דתניא בתוספתא השותפין שמחלו להם... והקשה רבינו שמחה... ואין דרך שאדם ימחול לחבירו בלא פיוס, הלכך תלינן שבפיוס מחל והוי מחילה לשניהם. ועוד ההיא דתוספתא מיירי שלא מחלו כל החוב, מדקתני ואם אמרו בשביל פלוני, מחלו לו, דמשמע דמנכין לו מחלקו מה שמחלו והשאר יפרעו, אבל הכא שמוכח מלשון המחילה שמחל כל החוב, אין לפרש שמחל לראובן שלא יגבה ממנו כל החוב אבל משמעון יגבה כל החוב, דכיון דכתב המחילה בסתם, לכל השותפים מחל."

מבואר מדברי הרא"ש שהעמיד את התוספתא במציאות שמחלו המוכסים רק בשעור חלקו של אחד השותפים, והשאלה אם רק חלקו מחול או שהוא מתחלק במחילה גם עם חבירו, אבל אם היה מוחל היתר מחלקו, גם אם היתה המחילה שלא ע"י פיוס ואמרו המוכסים בשביל פלוני מחלנו, זוכה השותף בחלק המחילה היתר מחלק השותף שמחלו לו. ועיין בב"י חו"מ עז, ח דמשמע מדברי הרא"ש שטעמו משום דמסתמא ע"י פיוס מחל, אבל אם נודע שמעצמו מחל בלא פיוס, לא מחל אלא לאותו שמחל ולא לחבירו. אולם הש"ך בחו"מ עז, יז הסיק מהמשך דברי הרא"ש, דכיון דמחל כל החוב, לא דמי נדון הרא"ש לנדון התוספתא, וע"כ אפילו ידוע שמחל שלא ע"י פיוס, מחל גם לחבירו.

ד. מתעסק בשביל כולם

ועיין בנתיבות קעה, א שהסביר את הדין הנ"ל, וז"ל:

"דהנה לכאורה יש להבין בטעם הדבר שכתב, דהא דאינו יכול לומר לעצמי אני מציל כשהוא ע"י בקשה דהוא משום שאינו יכול לחלוק שלא מדעת שותפו, ולכאורה קשה, דא"כ אפילו שלא ע"י בקשה יהיה לאמצע. ועוד, דמה סברא היא זו שלא יהיה לעצמו מחמת שאינו יכול לחלוק, כיון שנותן לו בפירוש מתנה, מהיכי תיתי יזכה השני במה שנתן לו אחר מתנה. וע"כ צ"ל דהטעם הוא כיון שריוח המתנה נולד ע"י בקשה והתעסקות, וכיון שמחויב כל אחד להתעסק בשביל כולם, ובשעת בקשה הוין כאילו עושה בשליחות כולם, ופי השליח כפיו ממש וכאילו נולד המתנה ע"י בקשת שניהם, והוי כאילו מבלעדי בקשת שניהם לא היה נותן המתנה ההוא, דהא אי אפשר לו לחלוק מהתעסקות ולעסוק לצורך עצמו, וכיון שבשעה שעסק, עסק בשביל שניהם, הרי נולד המתנה ע"י התעסקות שניהם, משום הכי הוא לאמצע."

רבינו שמחה והמהר"ם נחלקו ביניהם כשמחלו המוכסים לשותף והיתה המחילה אחרי בקשת המחילה של השותף. לדעת רבינו שמחה - כיון שכל מה שמחלו המוכסים נבע מבקשת השותף, ולולי בקשת השותף לא היו המוכסים מוחלים, א"כ כל ההיכי תימצא של המחילה הינה ע"י בקשת השותף. והשותף לענין זה משמש כפה לכל השותפים, ובקשתו הינה בשם כולם, וא"כ גם מה שנבע מכח הבקשה שייך לכל השותפות. דאף

במקום ששותף יכול לחלוק, כגון במקום שלא קבעו זמן לשותפות או קבעו ונשלם הזמן, מ"מ אינו יכול לחלוק שלא בפני ג' ואפילו הם הדיוטות, עיין שו"ע חו"מ קעו, יח, ע"כ אינו יכול לחלוק ע"י דיבור (שמבקש שימחלו עבורו) ובקשתו היא על דעת כולם, וממילא גם אם מחלו רק עבורו, זכו כל השותפים במחילה.

לפ"ז יש מקום לומר בנדון דידן שסידר את ענין החזר המע"מ לאחר שכבר הסתיימה השותפות, שאינו פועל מכח השותפות, והוחזר מע"מ רק לו, כיון שרק הוא תושב חו"ל והקניה נרשמה על-שמו, והוי כאילו אמרו רשויות האוצר שהם מחזירים את המע"מ רק עבורו, ואף שהדבר נבע מכח בקשת אחד השותפים, הרי שכבר הסתיימה השותפות והרי היא כמחולקת ועומדת. כל זה נכון אם היו מוחלים רק על חלקו של ראובן במע"מ, אך כיון שמחלו על כל המע"מ, כולל חלקו של שמעון, אין שמעון זוכה ביותר מחלקו, וכמש"כ לעיל. וגם בעצם הסברא שרשויות המע"מ נתנו עבור ראובן בלבד צ"ע, דכיון דרשויות המע"מ מחזירים את המע"מ בשני תנאים: שיהיה הקונה תושב חו"ל, ושיהיה הוא הבעלים על החפץ. וכיון שבנדו"ד בפועל הוא היה רק בעלים על מחצית החפץ, והוא הטעה ואמר שהוא בעלים על כל החפץ, נראה דלא הוי כאומרים בשביל פלוני מחלנו, כיון שלא מחלו אלא על תנאי שיהיה הוא הבעלים על כל החפץ, ומבחינת כונת הרשויות אין כאן אמירה שמחלו רק עבור ראובן, וצ"ע.

[ורצה ת"ח אחד לטעון, דכיון שראובן שותף רק במחצית, א"כ היה אסור לו לרשום את הקניה כולה על-שמו ולקבל החזר מע"מ על כל הקניה, וכיון שכן הוי ראובן גזלן במחצית השניה, ודמי למש"כ ההגהות מימוניות בפ"ה מהל' שותפין, הביאו הרמ"א להלכה בחו"מ קעו, יב דאם גנב או גזל, צריך לחלוק עם שותפו, והש"ך שם בס"ק כז סובר דהכל לשותף שגנב, וא"כ יוכל ראובן לומר קים-לי כדעת הש"ך. אך נראה דזה אינו, דגם אם נתיחס לרשום של הקניה ע"ש אחד השותפים כגניבה או גזילה, דבר הצ"ע, מ"מ עיין ברע"א בהגהותיו על השו"ע שם שהביא מהמהרש"ך דיש לחלק בין גניבה שאינה מעסק השותפות לגניבה שהיא מעסק השותפות דומיא דהברחת המכס, דבהברחת המכס חולקים השותפים. לפ"ז אף לש"ך בנדו"ד יחלקו השותפים.]

ה. שני הסברים בדעת רבינו שמחה

והנה הב"ח בחו"מ קעח, א כתב דיש שני הסברים בדעת רבינו שמחה. ע"פ דברי הרא"ש - מה שביקש השותף שימחול המוכס, הרי זה בשליחות כולם, וע"פ דברי המרדכי - שאין שותף חולק שלא לדעת חברו ודרך השותפים לטרוח בשביל חבריהם. הנפקות בין ההסבר ברא"ש להסבר במרדכי - לדעת הב"ח - דע"פ ההסבר ברא"ש דוקא שהמוכס ידע שיש כאן שותפים, וע"כ כאשר ביקש השותף מהמוכס שימחול לו והמוכס ידע שיש שותפים, הרי הוא כאומר אני מוחל עבור כולם, כיון שידע המוכס שיש שותפים והשותף היה שליחם לבקש ממנו. משא"כ אם לא ידע המוכס, מניין ידע המוכס למחול לכולם. ונראה דהב"ח לומד בדברי הרא"ש שהכל תלוי בכונת המוכס, וכונתו הינה פועל יוצא של בקשת השותף, דע"כ נצרך הרא"ש לטעם שהמבקש הוא שליח של כולם, כך שהבקשה הינה עבור כולם, וממילא המחילה לכולם, וזאת רק בתנאי שידע שיש שותפים. אך המרדכי שכתב בטעם הדין שדרכו של שותף לטרוח עבור כולם, ולא נקט שהוא שליח של כולם, למד שהיה מקום לומר שכאשר מבקש השותף המחילה הינה עבורו בלבד מאחר והוא זה שבזכותו ועקב מעשיו באה המחילה, על-כך באה התשובה שדרך השותפים לטרוח האחד עבור כולם, ולכן טענה זו נסתרת. מהות המחילה הינה עבור כולם, אך היות והיה מקום לומר שהמחילה הינה כתוצאה מפעולת השותף, סלקא דעתך שתהא המחילה לו לבדו, על-כך עונה המרדכי שדרך השותפים לטרוח האחד עבור

השני. לפיז אין נפקות אם יודע המוכס שיש למבקש שותפים אם לאו.

אמנם לפי מה שהבאנו לעיל מהנתיבות, נראה שאף להסבר הרא"ש אין נפק"מ בידיעת המוכס. דלפי הנתיבות הטעם הוא כיון שריוח המתנה נולד ע"י בקשה והתעסקות, ובשעת בקשה המבקש עושה בשליחות כולן, ונולדה המתנה ע"י בקשת שניהם, ומבלעדי בקשת שניהם לא היה המוכס מוחל, והיינו גם כהסבר הרא"ש, עיי"ש. לפיז אין נפק"מ בידיעת המוכסים אודות השותפים, דאף אם לא ידעו ולא כיוונו אלא עבור אחד, כיון שאחד זה הוא שליח של כולם, הרי שהמחילה נבעה מבקשת כולם, וע"כ הוי לאמצע. ונראה דלהסבר הנתיבות הסבר הרא"ש והסבר המרדכי - אחד הם.

ו. בני"ל, בשליח

במאמר מוסגר נראה לדון כאן מה יהיה הדין במקרה דנן, במציאות שראובן לא היה שותף בקניה אלא שליח של שמעון לקנות, ורשם את הקניה על שמו, ועקב היותו תושב חו"ל קיבל החזר מע"מ. דהנה על הא דתנן במשנה בכתובות צח, א אלמנה שהיתה כתובתה במאתים, ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה, נתקבלה כתובתה, הקשתה הגמ', מאי שנא שוה מאתים במנה, דאמרי לה את אפסדת, שוה מנה במאתים נמי תימא אנא ארווחנא. ותירץ רב נחמן, כאן שנה רבי הכל לבעל המעות (השולח שלוחו לשוק לסחורה ולקח בזול, הכל לבעל המעות, ולא מצי למימר אנא ארווחי - רש"י). והביאה הגמ' מחלוקת תנאים, וחילקה הגמ' בין דבר שיש לו קצבה לדבר שאין לו קצבה, דדבר שיש לו קצבה, חולקין השליח והמשלח, ודבר שאין לו קצבה, הכל לבעל המעות. ועיי"ש ברש"י, דדבר הנמכר בחנות במידה, כגון כלי מלא בפרוטה, אם הוסיפו אחת יתירה, חולקין, דמתנה הוי, ויש לומר שנתן לשליח ויש לומר שנתן למשלח, וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, חולקין השליח והמשלח. אולם דבר שאין לו קצבה, כגון טלית וחלוק הנמכרים באומד, ופעמים מותר המוכר ללוקח, אין כאן מתנה אלא מכר, שויתר המוכר ללוקח. ובתוס' שם (כתובות צח, ב ד"ה אמר), כתב וז"ל:

"ועל טעות שאינו בא בזלות המקח אלא שהטעה בחשבון, שאל ר' יעקב ישראל את רבינו תם, והשיב לו, ואשר שאלת על ראובן ששלח לשמעון לקבל מעותיו מן העכו"ם וטעה העכו"ם בחשבון ולא נמצא העכו"ם אח"כ, נראה לי שחולקים בין שניהם דהוה המעות כדבר שיש לו קצבה ... וטעמא דחולקין לפי שבעל המעות כיון שקבל קצבתו, מה לו בטעותו של שליח, אלא אמרינן הואיל וע"י מעותיו נשתכר, יהיב ליה פלגא, הכי נמי גבי טעות חשבון ... ושוב חזר בו, דכל טעות בין ע"י מקח בין שהטעה במנין, הכל לבעל המעות. ולר"י נראה שהכל לשליח, שאם גנב וגזל והטעה, מה טיבו של בעל הבית, ואפילו חולקין אין שייך לומר משום דע"י מעותיו נשתכר, דלא דמי לשאר טעות שנותן הכל בשביל המעות שסבור שהמעות שוות כל מה שנתן לו, אבל הכא טעות בעלמא הוא ודבר בפני עצמו הוא. תדע דהא סברא היא שאם היה רוצה, היה מחזיר לעכו"ם כל מה שהטעהו, דזהו תימא למימר שלא היה יכול להודיעו ולהחזיר לו."

ובמחבר בשו"ע חו"מ קפג, פסק להלכה כדעת ר"י, שאם שלח שלוחו לקבל מעות מהעכו"ם וטעה העכו"ם ונתן לו יותר, הכל לשליח. ובסמ"ע שם בס"ק כא הביא מדברי הטור לחלק בין הטעהו לעכו"ם בחשבון לבין הטעהו במקח. והסבר הדברים - דכאשר בא השליח לקחת כסף מהעכו"ם והטעהו ונטל יותר, הרי שהיתרון דבר בפני

עצמו הוא ואינו קשור לסכום המקורי שהיה צריך לקחת ממנו. משא"כ כאשר נתן לעכו"ם דינר תמורת סחורה, ונתן לו העכו"ם יותר סחורה עבור הדינר, היתרון בא מחמת המעות, וע"כ חולקין השליח והמשלח. (ועיין בקצוה"ח סי"ק ח שהקשה אמאי אין הכל למשלח, כיון שהטעות מחמת המעות, וא"כ הכל לבעל המעות. ועיי"ש שתירץ דהדבר תלוי בטעם שבדבר שיש לו קצבה חולקין, דלטעם רש"י שמסתפקים למי התכוין העכו"ם לתת מתנה, א"כ בהטעיה - שאינה מתנה, הכל לבעל המעות. משא"כ אם הטעם שמזל שניהם גרם, טעם זה שייך אף בהטעיה.).

ומ"מ חזינן דיש לבחון כל הטעיה אם היא "דבר בפני עצמו" או "מחמת הממוין". ובנדו"ד (אם היה שליח) יש להבחין בין אם לכתחילה היה השליח מקבל החזר מע"מ, שהיה משלם את מחיר החפץ ללא המע"מ, לבין כשלאחר שנשלמה העיסקה אירגן לעצמו את החזר המע"מ. דאם לכתחילה היה משלם ללא מע"מ, ודאי דהכל למשלח, וכמו שפסק הרמ"א בחו"מ קפג, ט, וז"ל:

"וכן אם נתן לו מאתים לשלם לעכו"ם והשליח הטעה לעכו"ם ונתן לו רק מאה והעכו"ם סבור שנתן לו מאתים, דהכל למשלח, דהו"ל כאילו מחל העכו"ם חצי החוב, דהוי של משלח."

ועיי"ש בסמ"ע סי"ק כו שכתב דהיינו משום שהמעות הן של המשלח, לכן מה שנשאר מהמעות ברשות דמריה קיימא. ואפשר דהוא הדין אם שילם את המע"מ וקיבל זכות החזר, דבכגון זה הוי כאומרים שהמחיר ללא מע"מ בתנאים מסוימים. אך כאשר לאחר השלמת העיסקה רשם את העיסקה על שמו וקיבל החזר, הרי זה כ"דבר בפני עצמו", והכל לשליח, וצ"ע.

תבנא לדינא:

על ראובן להעביר לידי שמעון מחצית מהחזר המע"מ.

מסקנות

- א. נחלקו הראשונים אם ביקש שותף ממוכסים שימחלו עבורו מכס, ואמרו המוכסים שמוחלים עבורו, אם מתחלקים כל השותפים בסכום שנמחל. דעת רבינו שמחה דכל שהמחילה באה מבקשת השותף, המחילה לאמצע. ודעת המהר"מ שאם אמרו המוכסים שמוחלים למבקש, זכה המבקש בסכום המחילה.
- ב. יש לדון בדעת מהר"מ אם הכל תלוי בבקשת השותף שביקש לעצמו או באמירת המוכסים.
- ג. אם מחלו יותר מחלקו של המבקש, מתחלקת היתרה בין כל השותפים.
- ד. כאשר בקשת המחילה היתה ע"י שותף שתפקידו להתעסק בדבר זה, המחילה לאמצע.
- ה. שליח שהטעה, יש לבחון אם ההטעיה היא דבר בפני עצמו או שהיא מחמת הממוין.